

MATERIALS PEDAGÒGICS EN LA RECERCA DE LA LLIBERTAT

MARTÍN VALMASEDA

CAUCE, equipocauceguatemala.blogspot.com, Cobán, Guatemala

Això és una exposició de materials per a educadors, animadors de grup, agents d'educació popular, catequistes... Només pretén presentar alguns llibres d'assaig, novel·les, pel·lícules, cançons... que poden servir per a les vostres classes, trobades de reflexió, o activitats d'educació popular. Em limito a espigar alguns dels materials en aquest petit passeig per un territori immens. Cada lector seguirà la seva cerca per "la xarxa", ara que internet ens ho posa a l'abast de la mà. Heus aquí els suggeriments.

Llibres d'assaig

Diversos d'aquests treballs es recolzen en el liberalisme clàssic, com l'*Assaig sobre la llibertat* de John Stuart Mill (Universitat de València, 1991). Expressa de manera concreta la seva idea de fins on ha d'arribar la llibertat de l'individu i fins on l'autoritat que la societat pot exercir al seu damunt; és l'anomenat *Principi del dany*, l'únic pel qual és justificable que la humanitat, individual o col·lectivament, s'immiscueixi en la llibertat d'acció de qualsevol dels seus membres.

Dos conceptes de llibertat: el text més cèlebre i comentat d'Isaiah Berlin, és també una anàlisi dels dos sentits de la llibertat política –el negatiu i el positiu–, que es resol en favor del primer i d'un liberalisme escèptic.

Ortega i Gasset expressa la seva visió a *La rebelión de las masas*: davant d'una sola persona podem saber si és massa o no. Massa és tot aquell que no es valora ell mateix –en bé o en mal– per raons especials, sinó que se sent "com tothom", i no obstant això, no s'angoixa, se sent resguardat en saber-se idèntic als altres.

Amb una visió més orientada a la llibertat política, i crític davant el que fan els mitjans de comunicació, Noam Chomsky aborda el tema a *Los guardianes de la libertad*. Hi revisa com va jugar la informació amb alguns dels esdeveniments de finals del segle passat: l'atemptat contra el Papa, els assassinats a El Salvador... Planteja el domini sobre les ments i la llibertat per part dels qui ostenten el poder econòmic.

Alejandro Corchs i Alejandro Spangenberg reflexionen a *El camino a la Libertad*: una experiència enriqui-

dora que cadascú ha de recórrer, el gran repte de la vida humana.

En aquest tema és clàssic *La por a la llibertat*, d'Erich Fromm. La seva obra parteix de l'anàlisi de les causes per les quals el poble alemany va acceptar la "seguretat" que els oferia el règim de Hitler.

Novel·la

Los desposeídos: una utopía ambigua (*The Dispossessed: an ambiguous utopia*) és una novel·la de ciència ficció escrita per Ursula K. Le Guin el 1974: dos planetes, en un dels quals es viu en sistema liberal capitalista i anarquista a l'altre, enfronten el seu sentit de la llibertat.

Libertad, de Jonathan Franzen. A través de tres generacions d'una família nord-americana, reconeixem el reflex de la societat del nostre temps, amb temes molt actuals. Tot gira entorn del problema de les llibertats personals i els diferents conceptes de llibertat.

Matar un rossinyol, de Nelle Harper Lee. En l'ambient del racisme nord-americà es planteja el respecte a la llibertat personal i a la comunitat. S'ha fet servir molt com a llibre de reflexió a les escoles.

Hirbet Hiza, de S. Yizhar, és el lluminós relat del desallotjament dels habitants d'un poble àrab durant la guerra de 1948, i d'una protesta que mai abandona la gola del narrador, mentre les cases són enderrocades i els pobladors expulsats de la seva terra.

A la xarxa (Google) es pot trobar, en text i en audió, els *Cuentos de Libertad para niños*, de Pedro Pablo Sacristán.

Dos clàssics duts al cinema són les obres *Un món feliç*, d'Aldous Huxley, i *Fahrenheit 451*, de Ray Bradbury. En aquestes novel·les es relaciona la llibertat amb la manipulació dels mitjans de comunicació: "Si no vols que una persona sigui políticament desgraciada, no el preocupis mostrant-li dos aspectes d'una mateixa qüestió. Mostra-li'n un", li diuen al personatge central de *Fahrenheit* el dia que descobreix fissures en la seva fe i en la seva obediència al sistema.

Obres cinematogràfiques

La isla de las flores, film de Jorge Furtado, que amb aire de documental neutre, simplement informatiu, descriu l'esclavitud respecte del diner. Acaba amb una frase rotunda: "Llibertat, és una paraula que el somni humà alimenta, que no hi ha ningú que l'expliqui i ningú que no l'entengui" (del *Romanceiro da inconfidência*, de Cecília Meireles).

Disturbing Behaviour (Comportament pertorbat) relata els fets esdevinguts en una comunitat en la qual tracten de fer nens perfectes, d'acord als estatus plantejats pels seus pares que desitgen fills estudiosos, esportistes, etc.

Tocant el tema d'educar en llibertat, *El club dels poetes morts*, de Peter Weir va assolir gran interès del públic, amb raó.

Un curt espanyol breu i angoixós, símbol de la manca de llibertat és *La cabina*, d'Antonio Mercero.

La historia de la Isla, produïda per ECOE (Madrid) i CAUCE (Guatemala) sintetitza en una paràbola el procés dels "reixats" que tanquen l'ésser humà, i les causes d'aquesta situació.

Terra i llibertat, de Ken Loach, pel·lícula anglesa sobre la Guerra Civil espanyola, realitzada amb encert per actors no professionals.

Moltes de les pel·lícules que aborden el tema de la llibertat no poden separar-se de la defensa de la terra, com l'argentina *Un lugar en el mundo*, d'Adolfo Aristain.

Una altra, anglesa, un enfrontament dramàtic-còmic entre els miners sense feina i l'alliberament a través de la música és *Bufant al vent*, de Mark Herman.

La llibertat política dels pobles a través de biografies té moltes mostres. Citem només *Crida llibertat*, la vida del líder sud-africà company de Nelson Mandela, Steve Biko. Paral·lelament la pel·lícula *Ghandi*, de Sir Richard Attenborough.

Amb una mirada retrospectiva, tot i que actual per les circumstàncies històriques, *Viva Zapata*, d'Elia Kazan. Aquest mateix autor reflecteix en algunes de les seves pel·lícules la cerca de la llibertat personal. La més significativa pot ser *El compromís*. El drama de l'home que en la seva maduresa intenta alliberar-se dels condicionants en que l'havien lligat l'herència paterna i la societat.

No ens podem estar de citar una obra de Buñuel carregada d'ironia, tal vegada poc coneguda: *El fantas-*

ma de la libertad, en la qual canvien fins a l'absurd les conductes de les persones.

Cançons:

Són un instrument molt eficaç per a la tasca educativa, sobretot amb grups juvenils, escoltant la música, comentant després la lletra. Les cançons que vénen a continuació es poden trobar a internet, en powerpoint, amb imatges, i tot sovint a Youtube. Les de text en anglès solen tenir la presentació amb traducció adjunta.

Imagine, John Lennon, és a Youtube, amb una lletra forta.

Justicia, tierra, libertad, Maná: és important la relació de la llibertat amb la terra, en cançons i pel·lícules.

Cançó d'amor a la llibertat, Lluís Llach, reflex d'un temps i unes esperances incomplertes.

Canto a la libertad, Labordeta: una de les cançons més cantades en moviments com a himne de lluita, també per comunitats cristianes, amb la memòria d'aquell gran home que en va ser l'autor.

Cançó dels esclaus, del Cor de l'òpera Nabuco, amb una bella música coral, també cantada en castellà per Nana Mouskouri.

Blowing in the wind, Bob Dylan, en powerpoint té una traducció de la seva lletra impactant (actualment han convertit la melodia en cant de missa fent-li perdre la seva força original).

Yo te nombro, libertad, sobre un poema de Mario Benedetti, cantada per Nacha Guevara.

La maldición de Malinche, de Gabino Palomares: una vigorosa crítica a la manca de consciència en gent del poble llatinoamericà que continua sotmesa a nous invasors.

Songs of freedom, Bob Marley, com moltes altres de l'autor tracta l'alliberament del poble negre.

Algunes més: *Libre*, Nino Bravo; *Para la libertad*, Joan Manuel Serrat (Miguel Hernández); *Libertad*, Manu Chao; *Libertad sin ira*, Jarcha; *Colores*, Mocedades; *Happy on deliverance*, Paul McCartney; *Sueño libertad*, Juanes; *Latinoamérica*, Calle 13, *Deixem en llibertat la llibertat*, Maria Lafitte...

Tots aquests suggeriments de lectura, vídeo, àudio... són només una "provocació" per als que abordem l'Agenda com a instrument pedagògic d'educació popular, per tal que us capbusseu a la xarxa, internet, i descobriu altres material que us ajudin en els vostres grups a seguir conscientitzant... en la cerca de la Llibertat.